

POSTANOWIENIE

29 października 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Marcin Łochowski (przewodniczący)

SSN Agnieszka Góra-Błaszczkowska

SSN Maciej Kowalski (sprawozdawca)

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 29 października 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej A. J.

od postanowienia Sądu Okręgowego w Warszawie

z 22 kwietnia 2021 r., XXVII Ca 1509/19,

w sprawie z wniosku P. spółki akcyjnej w K.

z udziałem A. J., G. J. i K. J.

o zasiedzenie służebności,

1. oddała skargę kasacyjną;

**2. ustala, że każdy z uczestników ponosi koszty postępowania
kasacyjnego związane ze swoim udziałem w sprawie.**

Agnieszka Góra-Błaszczkowska

Marcin Łochowski

Maciej Kowalski

(a.z.)

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 16 kwietnia 2014 r. Sąd Rejonowy w Piasecznie stwierdził, że wnioskodawca P. spółka akcyjna w K. (następca prawny P. S.A. w W.) nabył z dniem 31 sierpnia 2002 r. służebność gruntową o treści bliżej określonej w postanowieniu, odpowiadającą treści służebności przesyłu, obciążającą

nieruchomość stanowiącą własność uczestników postępowania A. J. i A. J., położoną w miejscowości Z., dla której Sąd Rejonowy w Piasecznie prowadzi księgę wieczystą nr [...].

Na skutek apelacji uczestników postanowieniem z 21 maja 2015 r. Sąd Okręgowy w Warszawie zmienił zaskarżone postanowienie i oddalił wniosek oraz orzekł o kosztach postępowania apelacyjnego. Od postanowienia Sądu Okręgowego wnioskodawca wniósł skargę kasacyjną. Postanowieniem z 1 czerwca 2017 r. Sąd Najwyższy uchylił zaskarżone postanowienie i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Postanowieniem z 27 października 2017 r. Sąd Okręgowy oddalił apelację oraz orzekł o kosztach postępowania w instancji odwoławczej. Na skutek kolejnej skargi kasacyjnej uczestniczki postępowania A. J. postanowieniem z 24 maja 2019 r. Sąd Najwyższy ponownie uchylił zaskarżone postanowienie i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu w Warszawie do ponownego rozpoznania. Sąd Najwyższy uznał za zasadny zarzut naruszenia art. 172 § 1 w zw. z art. 292 k.c. przez stwierdzenie zasiedzenia na rzecz podmiotu nieistniejącego w dacie upływu terminu zasiedzenia, wskazując, że przedsiębiorstwo pod firmą P. S.A. w K. istnieje dopiero od 9 stycznia 2013 r., a w dniu wskazywanym jako data zasiedzenia linia energetyczna stanowiła składnik przedsiębiorstwa P. S.A. w W.

Sąd Okręgowy postanowieniem z 22 kwietnia 2021 r. po rozpoznaniu sprawy po raz trzeci zmienił zaskarżone postanowienie w ten tylko sposób, że podmiot nabywający służebność przez zasiedzenie określił jako P. S.A. w W. i oddalił apelację w pozostałym zakresie.

Sąd Okręgowy w całości podzielił ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd pierwszej instancji i przyjął je za własne, czyniąc podstawą rozstrzygnięcia. Ustalił, że poprzednicy prawni wnioskodawcy posiadali linię elektroenergetyczną K.-M.-P. w obecnym jej kształcie, to jest po przebudowie polegającej na dodaniu drugiego jej toru, od 31 sierpnia 1972 r. Trzydziestoletni okres wymagany do nabycia w drodze zasiedzenia upłynął 31 sierpnia 2002 r. Posiadaczem urządzeń w dacie zasiedzenia był poprzednik prawny wnioskodawcy – P. S.A. w W.

W skardze kasacyjnej od powyższego postanowienia uczestniczka A. J. zarzuciła naruszenie:

1) art. 321 w zw. z art. 383 w zw. z art. 193 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. przez stwierdzenie zasiedzenia na rzecz podmiotu wskazanego przez wnioskodawcę dopiero w toku postępowania apelacyjnego;

2) art. 510 § 2 w zw. z art. 609 § 2 k.p.c. przez stwierdzenie zasiedzenia na rzecz podmiotu, który nie uczestniczył w postępowaniu;

3) art. 378 § w zw. z art. 327 § 1 pkt 1 i 2 k.p.c. w zw. z art. 328 § 2 (w brzmieniu przed 7 listopada 2019 r.) w zw. z art. 391 § 1 w zw. z art. 382 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. przez nierozpatrzenie zarzutów apelacji i poprzestanie na ogólnikowym potwierdzeniu prawidłowości rozumowania Sądu pierwszej instancji.

Wniosła o uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w Warszawie do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 11 czerwca 2015 r., III CZP 112/14 (OSNC 2015, nr 11, poz. 127) wskazano, że postępowanie o stwierdzenie nabycia własności nieruchomości w wyniku zasiedzenia nie przewiduje wyjątku od zasady określonej w art. 321 § 1 k.p.c., zgodnie z którą sąd nie może orzekać co do przedmiotu, który nie był objęty żądaniem ani zasądzać ponad żądanie, zatem stwierdzenie zasiedzenia może nastąpić tylko na rzecz osoby wskazanej przez wnioskodawcę lub innego uczestnika postępowania. W jej uzasadnieniu zwrócono uwagę na to, że zawarta w niej wykładnia odnosi się także do spraw o stwierdzenie zasiedzenia własności rzeczy ruchomych lub zasiedzenia innych praw niż prawo własności, a więc i służebności. Wniosek w takiej sprawie powinien czynić zadość przepisom o pozwie, z tą zmianą, że zamiast pozwanego należy wymienić zainteresowanych (art. 511 § 1 k.p.c.). Powinien zawierać dokładnie oznaczone żądanie oraz przytoczenie okoliczności faktycznych uzasadniających to żądanie. Oznaczenie żądania powinno natomiast zawierać określenie przedmiotu zasiedzenia oraz osoby lub osób będących nabywcami prawa, a określenie przedmiotu zasiedzenia – wskazanie rodzaju prawa, którego

nabycia domaga się wnioskodawca i dokładny opis rzeczy, której nabycie ma dotyczyć.

W uchwale wyraźnie podkreślono, że tak określone żądanie może być przez wnioskodawcę zmienione, w tym także w odniesieniu do osoby lub osób będących nabywcami prawa. W postępowaniu nieprocesowym stosuje się bowiem odpowiednio art. 193 § 1 k.p.c. Wskazano, że zmiana żądania jest jednak skuteczna tylko wtedy, gdy wnioskodawca nadal pozostanie osobą zainteresowaną w rozumieniu art. 609 § 1 k.p.c. Warunkiem skuteczności zmienionego żądania jest zatem wykazanie przez wnioskodawcę interesu prawnego w rozumieniu art. 609 § 1 k.p.c. w żądaniu stwierdzenia zasiedzenia na rzecz wskazanej przez niego osoby.

Jeżeli zebrany materiał dowodowy wskazuje na nabycie spornego prawa w drodze zasiedzenia przez inną osobę niż wskazana przez uczestników postępowania warunkiem wydania orzeczenia stwierdzającego zasiedzenie na rzecz właściwej osoby jest w takim wypadku modyfikacja żądania wniosku, a – gdyby osoba ta nie uczestniczyła w postępowaniu – wezwanie jej lub jej następców prawnych do udziału w sprawie (art. 193 w zw. z art. 13 § 2 i art. 510 § 2 k.p.c.). Dopiero niedokonanie zmiany żądania prowadzi do oddalenia wniosku i powoduje konieczność wszczęcia przez zainteresowanego kolejnego postępowania o stwierdzenie zasiedzenia z prawidłowo sformułowanym żądaniem.

Pogląd ten jest podtrzymywany w aktualnym orzecznictwie Sądu Najwyższego (zob. uchwałę SN z 19 października 2017 r., III CZP 49/17, OSNC 2018, nr 7-8, poz. 71; postanowienia SN: z 15 listopada 2015 r., III CSK 422/15; z 24 lipca 2020 r., II CZ 75/19; z 9 września 2020 r., II CSK 250/20; z 11 grudnia 2020 r., V CSK 37/19; z 3 marca 2022 r., II CSKP 476/22, OSNC 2023, nr 1, poz. 8).

W odniesieniu do spraw o stwierdzenie zasiedzenia oznacza to, że następca prawny podmiotu, na rzecz którego nastąpiło zasiedzenie, musi go wyraźnie oznaczyć i wskazać jako nabywcę, niezależnie od tego czy, kiedy i na jakiej podstawie ustał był prawny nabywca. Żądanie dotyczące zmiany osoby na rzecz, której ma zostać stwierdzone zasiedzenie może też zgłosić każdy z uczestników. Należy przyjąć, że może to nastąpić na rozprawie, a jeżeli nastąpiło to w piśmie

procesowym złożonym poza rozprawą, pismo takie nie musi spełniać wszystkich wymagań przewidzianych dla pozwu (zob. postanowienie SN z 15 listopada 2016 r., III CSK 422/15).

W niniejszej sprawie wnioskodawca w postępowaniu apelacyjnym zmienił w piśmie procesowym wniosek tylko o tyle, że zmienił oznaczenie osoby prawnej, na rzecz której nastąpić miało stwierdzenie zasiedzenia. Jako następca prawny niewątpliwie miał interes prawny w rozumieniu art. 609 § 1 k.p.c. w uwzględnieniu wniosku, domagając się stwierdzenia zasiedzenia służebności na rzecz swojego poprzednika prawnego – P. S.A. w W..

W postanowieniu z 26 października 2017 r., II CSK 16/17, Sąd Najwyższy wskazał, że zgodnie z art. 383 k.p.c., który ma odpowiednie zastosowanie w postępowaniu nieprocesowym (art. 13 § 2 k.p.c.), zmiana żądania wniosku obejmująca wskazanie innego podmiotu, na rzecz którego ma nastąpić zasiedzenie jest w postępowaniu apelacyjnym niedopuszczalna. Niedokonanie zmiany żądania, do chwili zamknięcia rozprawy przed sądem pierwszej instancji, prowadzi do oddalenia wniosku i powoduje konieczność wszczęcia przez zainteresowanego kolejnego postępowania o stwierdzenie zasiedzenia z prawidłowo sformułowanym żądaniem. Pogląd ten, w ocenie Sądu Najwyższego w składzie rozpoznającym niniejszą skargę kasacyjną, należy uznać za zbyt daleko idący.

Wynikający z art. 383 k.p.c. zakaz dotyczy tylko takiej zmiany powództwa, która polega na rozszerzeniu żądania pozwu lub wystąpieniu z nowym roszczeniem. Wystąpienie z nowymi roszczeniami ma przy tym miejsce również wtedy, jeżeli zmianie ulega podstawa faktyczna powództwa przy niezmienionym żądaniu procesowym. Przepis ten na podstawie art. 13 § 2 k.p.c. znajduje odpowiednie zastosowanie w postępowaniu nieprocesowym. Oznacza to, że wykładnia art. 383 k.p.c. musi uwzględniać specyfikę tego postępowania oraz szczególne regulacje dotyczące danego rodzaju spraw (zob. np. co do postępowania o podział majątku wspólnego postanowienie SN z 31 maja 2019 r., IV CSK 116/18). Jego treść nie sprzeciwia się zatem zmianie w postępowaniu apelacyjnym wniosku o stwierdzenie zasiedzenia polegającej wyłącznie na odmiennym oznaczeniu osoby, na rzecz której zasiedzenie ma nastąpić. Nie jest to

z pewnością „rozszerzenie żądania” (czyli żądanie czegoś więcej), ani wystąpienie z „nowym roszczeniem” (czyli żądanie czegoś innego) w rozumieniu art. 383 k.p.c. Warunkiem jest zachowanie tożsamości prawa objętego wnioskiem oraz tożsamości nieruchomości, a także dotychczasowej podstawy faktycznej wniosku (zob. też art. 381 k.p.c.), zakładając, że wnioskodawca przy tak zmienionym żądaniu nadal ma interes prawny w stwierdzeniu zasiedzenia.

Zmiana wniosku w sprawie o zasiedzenie służebności w postępowaniu apelacyjnym byłaby natomiast zgodnie z art. 383 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. niedopuszczalna w szczególności, gdyby dotyczyła innego rodzaju służebności niż objęta pierwotnym wnioskiem, innej nieruchomości obciążonej albo władnącej, ewentualnie istotnego poszerzenia zakresu uprawnień do korzystania z nieruchomości obciążonej, jakie wiążą się z ustanowieniem służebności. Wykluczone byłoby również dokonanie takiego przekształcenia, gdyby zostało połączone także ze zmianą podmiotu, na rzecz którego miałyby nastąpić zasiedzenie.

Należy zwrócić uwagę, że w postępowaniu procesowym na etapie postępowania apelacyjnego zmiana powództwa w aspekcie podmiotowym jest w ogóle niedopuszczalna. Dzieje się tak jednak nie ze względu na zakaz przewidziany w art. 383 k.p.c., ale z uwagi na wyłączenie stosowania w tym postępowaniu art. 194-196 i 198 k.p.c. (art. 391 § 1 zd. 2 k.p.c.). Nie jest więc możliwe wystąpienie w postępowaniu apelacyjnym z roszczeniem przeciwko innemu pozwanemu albo na rzecz innego powoda, czy też objęcie wyrokiem (w przypadku powództwa o ustalenie lub ukształtowanie) dodatkowych podmiotów. W postępowaniu nieprocesowym sytuacja kształtuje się jednak odmiennie. Zgodnie bowiem z art. 510 § 1 k.p.c. zainteresowany może wziąć udział w każdym stanie sprawy aż do zakończenia postępowania w drugiej instancji. Nie ulega wątpliwości, że przepis ten powinien być traktowany jako szczególny względem art. 391 § 1 k.p.c., umożliwiając dokonywanie przekształceń podmiotowych w postępowaniu nieprocesowym także na etapie postępowania apelacyjnego. Na tym etapie możliwe jest więc wezwanie do udziału w sprawie zainteresowanego. W postępowaniu nieprocesowym dopuszczalna jest zatem zmiana żądania wniosku polegająca na wskazaniu innej osoby, na rzecz której ma nastąpić

zasiedzenie służebności przesyłu, również w postępowaniu apelacyjnym. Taka zmiana jest tym bardziej dopuszczalna, jeżeli nie ma konieczności rozszerzenia kręgu uczestników postępowania z uwagi na to, że zainteresowany, który ma nabyć służebność przez zasiedzenie jest już uczestnikiem postępowania lub uczestnikiem jest następca prawny zasiadającego.

W niniejszej sprawie, pomimo zmiany wniosku jego podstawa faktyczna nie uległa zmianie. Nie doszło do zmian dotyczących przedmiotu zasiedzenia, nieruchomości obciążonej, ani zakresu korzystania z niej, jaki wiąże się z ustanowieniem służebności. Dlatego zmiana taka w świetle art. 383 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. była dopuszczalna.

Z powyższego względu podniesiony w skardze kasacyjnej zarzut skarżącego dotyczący naruszenia art. 321 w zw. z art. 383 w zw. z art. 193 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. należało uznać za nieuzasadniony.

Bezzasadny jest również podniesiony w skardze zarzut naruszenia art. 510 § 2 w zw. z art. 609 § 2 k.p.c.

Z poczynionych w sprawie niezakwestionowanych przez Sąd Okręgowy ustaleń Sądu pierwszej instancji wynika, że Skarb Państwa protokołem z 31 maja 1994 r. wniósł jako aport zorganizowaną część przedsiębiorstwa, obejmującą linię 220 kV K.-M.-P., do P. S.A. w W., które w 2007 r. zmieniły firmę na P.G. S.A. Wskutek podziału przez wydzielenie z dniem 28 grudnia 2007 r. nastąpiło przeniesienie własności i posiadania wskazanej wyżej linii na rzecz P.S. S.A. w W., która 27 listopada 2008 r. zmieniła firmę na P. O. S.A. oraz przeniosła siedzibę z W. do K. W dniu 9 stycznia 2013 r. spółka ta po raz kolejny zmieniła firmę na P. S.A. a jej siedzibą pozostaje K.

Artykuł 529 § 1 k.s.h. przewiduje m.in. podział spółki kapitałowej przez przeniesienie części majątku spółki dzielonej na istniejącą spółkę lub na spółkę nowo zawiązaną (podział przez wydzielenie). W przypadku takiego sposobu podziału spółka dzielona nadal istnieje (art. 530 § 2 k.s.h.). Natomiast zgodnie z art. 531 § 1 k.s.h. spółki przejmujące lub spółki nowo zawiązane powstałe w związku z podziałem wstępują z dniem podziału bądź z dniem wydzielenia w prawa i obowiązki spółki dzielonej, określone w planie podziału. W piśmiennictwie

przyjmuje się, że powyższe uregulowanie wstąpienia w prawa i obowiązki spółki dzielonej ma charakter sukcesji uniwersalnej częściowej. Z istoty tej sukcesji wynika, że na spółkę uczestniczącą w podziale (przejmującą, nowo zawiązaną) albo spółkę wydzieloną przechodzą te prawa i obowiązki spółki dzielonej, stanowiące część jej majątku, które zostały określone (opisane) w planie podziału (art. 534 § 1 pkt 7 k.s.h.) i przyporządkowane (przypisane) w tym planie konkretnej spółce uczestniczącej w podziale albo spółce wydzielonej. Artykuł 531 § 1 k.s.h. reguluje wobec tego sukcesję materialnoprawną.

Wskutek podziału P.G. S.A. przez wydzielenie z dniem 28 grudnia 2007 r. nastąpiło przeniesienie „własności i posiadania” linii 220 kV K.-M.-P. na rzecz P. O. S.A. w W. (po zmianach nazw i siedziby obecnie: P. S.A. w K.). Do złożenia wniosku o zasiedzenie służebności przesyłu legitymowany materialnoprawnie był wnioskodawca jako następca prawny w zakresie wydzielonego majątku w tym ww. linii elektroenergetycznej. P.G. S.A. nie musiała być natomiast wzywana do udziału w sprawie, ponieważ na skutek przejścia własności i posiadania linii na rzecz innego podmiotu nie jest ona zainteresowana wynikiem postępowania o stwierdzenie nabycia służebności przesyłu.

Za bezzasadny należy również uznać podniesiony w skardze kasacyjnej zarzut naruszenia art. 328 § 2 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego zarzut taki być uwzględniony jedynie wyjątkowo, gdy uzasadnienie zostało sporządzone w sposób wykluczający przeprowadzenie efektywnej kontroli kasacyjnej (zob. wyroki SN: z 28 listopada 2014 r., I CSK 735/13; z 16 grudnia 2015 r., IV CSK 149/15; z 17 grudnia 2015 r., I CSK 1028/14; z 15 kwietnia 2016 r., I CSK 278/15; z 13 kwietnia 2017 r., I CSK 93/17; z 5 października 2018 r., I CSK 608/17; z 27 lutego 2019 r., II CSK 16/18; postanowienie SN z 29 lipca 2021 r., II CSKP 75/21, i przywołane tam dalsze orzecznictwo). Nie każda zatem wadliwość uzasadnienia może stanowić wystarczającą podstawę do formułowania skutecznego zarzutu naruszenia art. 328 § 2 k.p.c., a jedynie taka, która powoduje, że na podstawie uzasadnienia zaskarżonego orzeczenia sąd rozpoznający środek odwoławczy czy nadzwyczajny środek zaskarżenia nie byłby w stanie stwierdzić, na podstawie jakiego stanu faktycznego i na podstawie jakich przepisów prawa materialnego do jego oceny

zastosował. Tymczasem w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia podstawy faktyczne i prawne rozstrzygnięcia zostały wskazane co pozwala na dokonanie jego oceny kasacyjnej.

Jak wskazano w wyroku Sądu Najwyższego z 8 sierpnia 2024 r., II CSKP 123/23, podnoszony w skardze kasacyjnej zarzut naruszenia art. 378 § 1 k.p.c. powinien konkretyzować, które spośród zarzutów apelacji zostały zdaniem skarżącego pominięte przez sąd drugiej instancji i dlaczego zdaniem skarżącego pominięcie tego zarzutu mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy (zob. wyrok SN z 8 sierpnia 2024 r., II CSKP 123/23). Ogólnikowe wskazanie przez skarżącego, że doszło do nierozpatrzenia zarzutów apelacji należało uznać za niewystarczające, a tym samym nieskuteczne. Oceniając prawidłowość zastosowania art. 378 § 1 k.p.c. przez sąd drugiej instancji, Sąd Najwyższy kontroluje bowiem, czy przy rozpoznawaniu apelacji istotnie doszło do pominięcia skonkretyzowanych przez skarżącego zarzutów, ze skutkiem dla wyniku sprawy.

Podobnie w zakresie dotyczącym zarzutu naruszenia art. 382 k.p.c. w skardze nie skonkretyzowano w czym przejawiało się jego naruszenie i jaki miało skutek dla wyniku sprawy. Samo sformułowanie tego zarzutu, pozbawione uzasadnienia, pozostać musi bezskuteczne.

W konsekwencji, skarga kasacyjna pozwanego nie miała uzasadnionych podstaw, w związku z czym podlegała oddaleniu na podstawie art. 398¹⁴ w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 520 § 1 k.p.c.

Agnieszka Góra-Błaszczkowska

Marcin Łochowski

Maciej Kowalski

(a.z.)

[a.ł]